

Traszlingváló óraterv

Az általam készített traszlingváló óraterv célja az, hogy egy alternatívát mutasson be olyan pedagógusok számára, akik kevésbé nyitottak ezen témára. Sok tanár, nevelő úgy érzi magát, amikor cigány gyerekek oktatása kerül szóba, ahogy Imre Katalin írja cikkében: „Nem tudom jól csinálni” (Imre 2017). Az óraterv készítésének feladatát a tiszavasvári iskola cigány származású tanulóit oktató-nevelő pedagógus szemszögéből közelítettem meg. Az iskolában tanuló diákok közül majdnem mindenki olyan nyelvi repertoárral rendelkezik, ami nem a magyar oktatási rendszer által elvárt sztenderd magyar nyelvet jelenti esetükben, hanem a cigány nyelvet és annak változatait. Ezen felül számolnia kell az ott dolgozó pedagógusnak a nyelvi különbségeken és nehézségeken kívül a kulturális és szociális eltérésekkel is, hiszen , más hagyományokat őriznek és tartanak a cigány családok.

A traszlingváló óratervben az okozza a legnagyobb nehézséget, hogy a cigány nyelv maga egy alapvetően orális közegben fennmaradt és használt nyelv, így ebből kifolyólag kevés az írásos anyag, nyelvi forrás, amit az oktatás során fel tudnánk használni. Történeteiket, hagyományaikat alapvetően verbális úton, meséléssel adják tovább generációról generációra. Ezért is választottam az óratervem anyagának egy cigány mesét, mert úgy véltem, hogy egy ilyen mesében minden fentebb felsorolt eltérés megjelenhet, amik megtárgyalása az óra témáját csak még színesebbé és életszerűbbé teszi.

Ebben a szemináriumi dolgozatomban megpróbálom alátámasztani azt a tézisemet, hogy az oktatási módszereket csak kis mértékben szükségeltetne változtatni ahhoz, hogy egy vegyes osztályközösségben, ahol van cigány és magyar nyelvi repertoárral rendelkező tanuló is, ott minden diák jól érezhesse magát és magabiztosan merjen nyilatkozni, válaszolni az órán. A továbbiakban az óratervem elemzésén keresztül szeretném bemutatni, hogy egy nyitottabb szemlélettel, illetve csekély többletenergia befektetésével milyen traszlingváló irodalomórát lehet tartani, melynek vázlata a későbbiekben talán kiindulópontként is használható lesz olyan kollégák számára, akik hasonló feltételekkel dolgoznak.

Az órát pedagógusként úgy kezdeném, hogy az óra eleji köszöntés mind magyar, mind romani nyelven elhangozzon tanár és diákok szájából egyaránt. Ezzel a gesztussal is már megteremthető egy barátságosabb, felszabadultabb hangulat, ami az óra következő részeiben segítheti a közös munkát. A hetedik osztályos tanulók régebbi ismereteiket frissítik fel a mesével kapcsolatban irányított kérdések segítségével. Ez a ráhangolódás csak úgy lehetséges, ha biztosan tudom, hogy a diákok az előző években elsajátították az alábbi előzetes ismereteket: mese szerkezete, mesei elemek, motívumok, mese fajtái. Azért gondoltam, hogy egy általánosabb kérdéssel kezdek (Mi jut eszedbe a mese szóról?), mert ezzel nem csak a tananyaghoz szorosan kapcsolódó információkat kérem vissza, hanem a gyerekek a saját szubjektív élményeiket, emlékeiket, asszociációikat is beleszőhetik a válaszokba. A tanulók magyar és romani nyelven is hozzá tudnak szólni a feladathoz, mivel a pedagógus számára ismeretlen romani eredetű szavakat le tudják fordítani. Ez a két nyelv közötti váltakozás, más néven kódváltás, a mindennapi nyelvi gyakorlataikban természetes módon van jelen.

Az óra második része, azaz a jelentésteremtés, a mese kiosztásával és felolvasásával kezdődik el. A mesét én olvasom fel, mert ezzel időt tudok megtakarítani az órán, illetve mivel én már ismerem a szöveget, jobb minőségben tudom prezentálni a hallgatóság számára, mint az, aki először foglalkozik vele. Tekintve azt, hogy az ilyen korosztályt még le lehet kötni – míg az idősebbek esetlen unalmasnak találnák – egy jól, élvezetesen előadott vagy felolvasott mesével, így nem adok ki feladatot az olvasmányhoz, hanem arra kérem őket, hogy figyeljenek és kövessék szemükkel, hogy hol tart a mesemondó. Az elmúlt évtizedek kutatásai szerint a cigány gyermekek könnyebben sajátítanak el úgy tudásanyagot, ha ahhoz valamilyen zenei, hangzó vagy vizuális segédletet kapnak. Ezeket a kutatásokat alá lehet támasztani Howard Gardner¹ többszörös intelligencia elméletével is, ami azt feltételezi, hogy nyolc különböző intelligencia típus van. Ezen típusok között szerepel zenei és vizuális-térbeli intelligencia is. A magyar nyelven felolvasott mesét viszont nem biztos, hogy minden diák azonnal maradéktalanul megérti, ezért gondoltam úgy, hogy pár percben röviden összefoglaljuk a tanulókkal, hogy mi történt, miről szólt a mese. Az összefoglalás alatt ugyanúgy lehetőségük van bizonyos szavakat,

¹ Howard Gardner: amerikai pszichológus, a Harvard Egyetem professzora és a többszörös intelligencia elmélet kidolgozója

gondolatokat romani nyelven közölni, illetve társaiknak romani nyelvre fordítani a magyarul említett szavakat, kifejezéseket. Diszkurzív magatartásukban, ahogy már fentebb is írtam, alapvetően jellemző a kódváltás vagy a két nyelv közötti fordítás, tolmácsolás, így nem fogják kellemetlenül érezni magukat az órán sem. A felsorolt pozitívumokkal szemben meg kell említeni, hogy „sok szülő az elsős gyerekének már nem olvas esti mesét” (Gyimesiné 2017), mert úgy gondolja, hogy „a népmese idejétmúlt, a mai gyerekeknek nemcsak a nyelvi/fogalmi rétegeken kellene áttörniük, hogy élvezzék ezeket a meséket, netán hasznukra válják bármilyen módon a népmese” (Gyimesiné 2017), de olykor még a történelmi és kulturális háttérrel is tisztában kéne lenniük. Ez a nézőpont viszont nehezíti a pedagógusok munkáját, hiszen ezáltal a gyermekek is szkeptikusabban fogadhatják az órai anyagként tárgyalt mesét és annak üzenetét, részleteit.

A csoportmunka ismételten a kódváltást és az ezáltal magabiztosabb osztálytermi diszkurzív magatartást hivatott erősíteni, mindamelllett, hogy fejleszti a tanulók kooperatív és kommunikációs készségeit. A cigány/roma beszédmódra jellemző egyedi vonásokat is bátran használhatják egymás között a feladat megoldása közben, hiszen ők tisztában vannak az adott beszédmód, mint például flegmázás, mögöttes jelentéstartalmával is. A feladatlapon az instrukciók magyar nyelven szerepelnek, mert nem látom feltétlen szükségét annak, hogy romani nyelven is megjelenítsem ugyanazt a mondatot, ha a diákoknak lehetőségük van a csoportmunka keretein belül közösen értelmezni és megoldani a feladatot. A gyerekeknek tíz perc áll rendelkezésére (amit az óra menetének függvényében módosítani lehet) az óratermben, hogy a feladatokat megoldják, melyek előzetes elgondolásaim szerint az alábbiak lennének:

- Húzzátok alá a mese szövegében a cigányokra, romákra jellemző szavakat, mondatokat, meseelemeket!
- Fordítsátok le az alábbi magyar szavakat romani nyelvre!
- Mi ennek a mesének a tanulsága szerintetek? Indokoljátok meg a választ!
- Mit gondoltok a Szent Isten végső döntéséről? Indokoljátok meg a választ!

Az első feladattal a kulturális elemeket tudjuk megbeszélni az osztállyal. Itt nehézséget okozhat az, hogy nem biztos, hogy pontosan tisztában vannak a kulturális különbségekkel és felismerik azokat, mivel azok számukra természetesekek. Bízom abban, hogy a csoportmunkában, egymást

segítve mégis sikerül abszolválniuk a feladatot. A második feladatban az óra folyamán már többször alkalmazott fordítási gyakorlataikat fejleszteném.

A harmadik és negyedik feladatban már szubjektív véleményre és annak indoklására serkentem a tanulókat. Ezeken a feladatokon el tudnak gondolkodni, meg tudják vitatni az eltérő nézőpontokat, érveléseket. Többek között a retorikai készségeiket is fejlesztem a feladat során.

A feladatok ellenőrzésével megkezdem az óraterv utolsó egységét, a reflektálást, hiszen a válaszokkal együtt elhangzanak olyan fogalmak, információk is, amiket az óra elején átismételtünk (lásd: meseszámok, szereplők, próbatételek). Lényegében az összefoglalást is megejtjük ezzel a résszel, így adva az órának egy kerek, kidolgozott formát és lezárást.

A házi feladatban tíz-tíz mondatot kérnék, amiket két ellentétes nézőpontból (Szent Isten és Fárahovó) kell leírniuk. A feladat az alábbi lenne: Indokold meg 10 mondatban, hogy egyetértesz-e azzal, amit Fárahovó és a Szent Isten tettek! Ezzel az a célom, hogy egyedül is gyakorolják az érvelést és elgondolkodjanak egy kicsit a mesén, illetve a magyar nyelven írt házi feladattal fejlesztem az íráskészségüket és a fogalmazásuk is javul. Bizonyos szavakat, kifejezéseket romani nyelven is beleírhatnak a tanulók, hogy ezzel is könnyítsem a transzlingválás folyamatát és növeljem önbizalmukat az írásban történő beszámolások, házi feladatok esetében. Ezt a feladatot csak romani nyelven nem tudnám beszélni, mert ahogy a dolgozat elején kifejtettem, a cigány/romani nyelv egy alapvetően orális nyelv. Nem minden hangot tudnának azonosan jelölni, illetve esetlegesen nehézséget okozna, hogy bizonyos szavakat máshogy betűznek, ejtenek a nyelvi változatok, belső és külső változások, hatások következtében.

Az óratervet nem volt könnyű összeállítani, hiszen olyan nyelvi és kulturális akadályokat kellett megoldani, amikkel a mindennapokban nem találkozunk és ezeket az egyetemen korábban nem oktatták a tanárszakos hallgatóknak, így tapasztalataink és tudásunk is csekélyebb még ezen a téren. Nekem nagyon tetszett ez a feladat és igyekeztem a lehető legtöbb aspektusra - legyen az akár pozitív, akár negatív – kitérni, hogy minél részletesebb képet tudjak adni gondolataimról, munkámról és az eddig megszerzett ismereteimről. Remélem óratervemmel és dolgozatommal sikerült bizonyosságot adnom azzal az állítással kapcsolatban, hogy toleranciával, türelemmel és a változásokra, újra való nyitottsággal egyszerűbbé és egyben hatékonyabbá tehetjük nem csak pár gyerek, hanem akár az egész osztály életét és munkáját is.

Irodalom:

Bárdos József: A tündérmesék etikai üzeneteiről, Új Pedagógiai Szemle, 2016/4.

Blackledge, Adrian – Creese, Angela 2014. Heteroglossia as practice and pedagogy. In:

Blackledge, Adrian – Creese, Angela (ed.): Heteroglossia as Practice and Pedagogy.

Dortrecht: Springer. 1-20.

Bogdán Péter: *A romák/cigányok tankönyvi jelenlétét elemző kutatásokról*, Új Pedagógiai Szemle, 2016/5-6.

Bozsik Viola: *Beszélgetés egy roma nemzetiségi iskolában*, Új Pedagógiai Szemle, 2016/7-8.

Busch, Brigitta: *Nyelvi repertoár, avagy senki sem egynyelvű*, Bécs, 2012.

(https://heteroglossia.net/fileadmin/user_upload/publication/Busch_Sprachliches_Repertoire.pdf)

Gyimesné Szekeres Adrienn: *Olvassunk-e tündérmesét lányainknak?*, Új Pedagógiai Szemle, 2017/3-4.

Heltai János Imre: *Heteroglossia: cigány/roma tanulók beszédmódjai az iskolában*. In: Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII. - A többnyelvűség dimenziói: Terek, kontextusok, kutatási távlatok. Akadémiai Kiadó, Budapest 2016.

Imre Katalin: *T'aves baxtalo!*, Új Pedagógiai Szemle, 2017/3-4.

Veszprémi Attila – Tóth Teréz: *Közoktatási innovációkról*, Új Pedagógiai Szemle, 2016/3-4.